

**Andrea
Heretiková
Marsalová**

**Anton
Heretik**

ako perspektíva

IKAR

SMRŤ
ako perspektíva

Text © 2023 by Anton Heretik, Andrea Heretiková Marsalová
Illustrations © 2023 by Andrea Heretiková Marsalová
Design © 2023 by Palo Bálík
Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9162-1

**Andrea Anton
Heretiková Heretik
Marsalová**

SMRŤ

ako perspektíva

IKAR

*Tamare a Ľudovítovi, Márii a Tiborovi,
Palme a Matejovi, Ester a Štefanovi, Petrovi
a všetkým našim blízkym, ktorí sú už ďalej.*

Obsah

9	Predhovor
13	Smrť biologická
18	Smrť a umieranie
25	Smrť a nesmrteľnosť
32	Smrť a úzkosť
44	Smrť ako strata
55	Smrť v mýtoch a rozprávkach
62	Smrť a umenie
73	Smrť dobrovoľná
89	Smrť kriminálna
106	Smrť dobrá (eutanázia)
118	Smrť a humor
126	Smrť a láska
131	Smrť ako spojenec
136	Kritický katalóg smrtí (M. Havran)
139	Takmer všetko, čo sme chceli vedieť o smrti (S. Žuchová)
142	Menný register
145	Vecný register
149	Literatúra

Predhovor

Minulý rok na jar som po dokončení knihy *Dobro pocítil úzkosť z prázdna*. Asi nie náhodou som sa rozhodol písať knihu o smrti. Moja manželka Andrea bola silne proti. Tvrdila, že je to predčasné. Akoby v mojom veku čokoľvek vrátane smrti bolo predčasné. Ako už mnohokrát, aj teraz som poslúchol a namiesto toho som napísal *Kaleidoskop*, knihu spomienok určenú len príbuzným a kamarátom. Vynárali sa mi spomienky z detstva, zo stredného veku i zo súčasnosti a smrť sa v nich objavovala veľmi často. Smrť mojich rodičov a mnohých kamarátov. Chodím do krematória ako svojho času do tanečnej – nerád a pravidelne. Pochopil som, že smrti ako téme ani smrti ako takej sa nevyhnem. Tak prečo sa nekonfrontovať?

Ako vzorná manželka som v tom Antyho nechcela nechať samého, preto som sa s heslom „ani smrť nás nerozdelí“ rozhodla nakoniec pridať. Začíname, rovnako ako pri každej knihe, pátraním vo vlastnej knižnici. Prvé sa nám dostali do rúk knihy Irvina Yaloma: *Pohled do slunce – o překonávání strachu ze smrti a Otázky života a smrti*, ktorú napísal s manželkou Marilyn. Opäť sme si ich prečítali. Dokonalé knihy o tom, ako sa so smrťou stretáva psychoterapeut a obyčajný človek. Nedávno vyšla aj objemná zbierka rozhovorov s českými intelektuálmi *Pro smrt uděláno*. Priekopníčkami tanatológie – vedy o umieraní a smrti – boli nenáhodne ženy. Začala to Elisabeth Küblerová-Rossová v USA, v Česku to bola profesorka Helena Haškovcová a na Slovensku primárka Katarína Križanová. Nejde o to, aby sme ich dielo prekonali, s nikým nechceme súťažiť. Žili sme svoj život, máme svojich klientov, čítame iné knihy. A tak sa do toho púšťame po svojom.

Od renesancie myšlienky písať o smrti ju stretávame stále. Príde oznámenie o úmrtí bývalej kolegyne z psychiatrickej kliniky. Na výstave Basquiatových obrazov vo viedenskej Albertine je smrť skoro v každom diele. Otvoríme knihu Michela Houellebecqa *Zničiť* a čítame: „V podstate len nedávno sa stalo súčasťou pravidiel zdvorilosti zatajovať vlastné smrteľné kľče. Obscénou začala byť aj choroba vo všeobecnosti; fenomén sa na Západe rozšíril od päťdesiatych rokov 20. storočia, spočiatku v anglosaských krajinách; všetky choroby boli v istom zmysle hanebné a smrteľné choroby boli prirodzene najhanebnejšie zo všetkých. Pokiaľ ide o smrť, stala sa z nej nezdvorilosť par excellence, a preto sa musí tajiť do čo najväčšej miery“ (Houellebecq, 2022, s. 378 – 379).

Pozývame vás teda na stretnutia so smrťou, ktorá má toľko podôb – medicínskych, psychologických i umeleckých. Je smrť násilná aj smrť dobrovoľná, neželaná aj vyžiadaná, smrti sa bojíme, ale aj sa z nej smežeme. Môže však byť vedomie našej konečnosti, našej smrteľnosti posilou? Táto kniha sa dá čítať na preskačku, každá kapitola má vlastný život (i smrť).

Podakovať chceme všetkým, ktorých zaujal náš nápad a poskytli nám tipy na literatúru – Antonovi Heretikovi jr., Petrovi Kalinovi, Barbare Korbeľovej, Dadovi Nagyovi, Viktorovi Svet-skému, Jánovi Štrasserovi, Hanke Ševčíkovej a Ivanovi Vernému.

Ďakujeme recenzentom, psychiatričke a spisovateľke Svet-lane Žuchovej a teológovi a spisovateľovi Michalovi Havranovi, za ochotu náš text prečítať a za cenné pripomienky.

Podakovať chceme vydavateľstvu IKAR, najmä redaktorky Denise Gura Doričovej za úpravu textu a Paľovi Bálíkovi za originálny dizajn knihy.

V Bratislave september 2023

autori

Smrt' biologická

Smrt' je činiteľ pokrokový...

VLADIMÍR VONDRÁČEK

Všetko, čo je živé, aj zomiera. Smrť je nutný biologický fenomén: súvisí so životom práve tak ako zrodenie. Každý organizmus metabolizuje a rôzne funkcie vytvárajú organický celok s vopred danou životnosťou. Ako napísal psychiater **Vladimír Vondráček**, „smrť je činiteľ pokrokový, odstraňuje staré, aby upravila miesto pre nové, aby sa pohodlne žilo, zamedzuje premnoženie. Neostáva nič, len ju pokorne prijať“ (Vondráček, 1975, s. 128).

Z biologického hľadiska možno smrť definovať ako zastavenie životných funkcií organizmu spojené s nezvratnými zmenami. Smrť človeka lekári ešte do polovice minulého storočia konštatovali po zastavení srdca a dýchania. V súčasnosti sa človek pokladá za mŕtveho, keď sa trvalo zastaví dýchanie a srdcová činnosť alebo nezvratne vyhasnú všetky funkcie mozgu, teda nastane *mozgová smrť*. Pôvodne sa používal termín ireverzibilná kóma, ale od roku 1968 sa najprv vo Francúzsku a potom aj v ostatných krajinách začal používať pojem mozgová smrť (Martinková a spol., 2015).

Neuropatológ **František Koukolík** (2019) zdôrazňuje, že ľudská smrť je totožná so smrťou celého mozgu vrátane mozgového kmeňa. O strate funkcie mozgového kmeňa svedčí neprítomnosť množstva nepodmiienených reflexov, z ktorých najznámejší je pupilárny reflex (stiahnutie zreničky po osvetlení baterkou). Dôkaz však nemusí byť jednoduchý. Diagnóza smrti môže byť najproblematickejšou diagnózou vôbec. Kto mal pred vyše polstoročím tušenie o stave minimálneho vedomia? *Bdelá kóma (coma vigile)* je zvláštny typ poruchy vedomia, tento stav býva nezvratný. Pacient leží a má otvorené oči, ale nereaguje na podnety z okolia. Sporadicky sa môžu vyskytnúť mimovoľné pohyby končatín. Obyčajne nedochádza k únikovým a obranným pohybom ani k reakciám na bolestivý podnet. Môžu sa vyskytovať vegetatívne poruchy: potenie, kolísanie tlaku, tepu a dýchovej frekvencie. Postihnutý nemení ani nepohodlnú polohu, nehovorí, vydáva iba náhodné zvuky. Sú prítomné takzvané primitívne